

УДК 658.012.8

Т.М. Іванюта
Національний університет
харчових технологій

**СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ
ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА**

Дана наукова праця присвячена вивченню поняття економічної безпеки підприємства. Автором розглянуто та проаналізовано позиції науковців та практиків щодо визначення понять «безпека», «економічна безпека» та «економічна безпека підприємства» та запропоновано на цій основі власне бачення трактування цих понять.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, економічна безпека підприємства

The article is devoted the study of concept of economic security of enterprise. Positions of research workers and practical workers are considered an author and analyzed in relation to determination of concepts «safety», «economic security» and «economic security of enterprise» and own vision of interpretation of these concepts is offered on this basis.

Key words: safety, economic security, economic security of enterprise

В сучасних умовах господарювання, пов'язаних з кризовими ситуаціями, політичною нестабільністю, неузгодженістю та недосконалістю правової бази, відсутністю науково обґрунтованої концепції реформ, криміналізації бізнесу, підвищується зацікавленість науковців та підприємців питаннями пов'язаними із забезпеченням економічної безпеки господарювання.

Добре відоме в практичній діяльності управлінських структур західних країн поняття економічної безпеки лише поверхово досліджене вітчизняними науковцями. Дещо глибше дане поняття вивчається російськими дослідниками.

Слід зазначити, що розробка теорії саме економічної безпеки підприємства (підприємництва) знаходиться ще на початковій стадії. Найбільшу увагу цьому питанню приділяють Чернявський А.А., Андрощук Г.А., Крайнев П.П., Нікіфоров Г.К., Грунін О.А. та Грунін С.О., Доронін А.І., Духов В.Є, Ярочкін В.І., І.М. Кузнецов та інші. Але в науковій літературі, що стосується економіки, підприємництва та безпеки зокрема, сутність економічної безпеки, її елементів, функцій, завдань та структури наводиться не завжди повно та чітко.

Отже, питання чіткого розуміння понять безпеки, економічної безпеки та економічної безпеки підприємства для вітчизняних підприємств в сучасних умовах є надзвичайно актуальним та потребує глибокого та детального вивчення.

Метою даної наукової роботи є узагальнення поглядів науковців та удосконалення поняття економічної безпеки підприємства, що відповідатиме вимогам господарюючого суб'єкта в сучасних жорстких умовах ринку.

Для глибокого досліджування економічної безпеки підприємства необхідно спочатку з'ясувати, що розуміється під безпекою. Термін «безпека» почали використовувати ще у XII сторіччі. На той час це означало спокійний стан духу людини, яка вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки. Поняття «національна безпека» ввів в 1904 році Президент США Теодор Рузвельт [4].

На сучасному етапі в науковій літературі та в нормативних документах не існує єдиного розуміння безпеки.

Великий тлумачний словник сучасної української мови, «Толковый словарь живого великорусского языка» В.І. Даля та «Словарь русского языка» С.І. Ожогова визначають безпеку як повну відсутність загрози, що в реальному житті не може бути забезпечене.

© Т.М. Іванюта, 2011

Доктор економічних наук В.Л. Тамбовцев вважає безпекою такий стан суб'єкта, який означає, що ймовірність небажаної зміни яких-небудь якостей суб'єкта, параметрів майна, що йому належить, та зовнішнього оточуючого середовища невелика (менша визначеної межі) [9]. В цьому трактуванні позитивним є те, що автор характеризує безпеку як мінімальну небезпеку, але стан суб'єкта може трактуватись як *constanta*, тобто не враховується розвиток (динамізм).

В науковій роботі «Основы экономической безопасности» автори визначають безпеку як стан та тенденцію розвитку захищеності життєво важливих інтересів соціуму та його структур від зовнішніх та внутрішніх загроз [6]. В даному визначенні враховується постійна зміна середовища та об'єкта, але при цьому не знайшов відображення постійний мінімальний ризик, якого не можна уникнути або передбачити.

Науковці Грунін О.А. та Грунін С.О., взявши за основу вищенаведені формулювання визначають безпеку, як такий стан об'єкта, при якому йому не загрожує небезпека, зберігається його незалежність, надійність, цілісність, є захищеність від небезпек або існуючих загроз. Тобто безпека будь-якого досліджуваного об'єкта свідчить, що він в стані вирішити поставлені перед ним завдання, а у випадку виникнення різного роду непередбачуваних обставин, небезпек або загроз в стані від них захиститись або відновити свою працездатність [4]. Позиція авторів з цього питання не враховує можливість розвитку об'єкта, а лише його необхідну діяльність, що спрямована на подолання загроз.

В.К. Сенчагов визначає безпеку як «состояние объекта в системе его связей с точки зрения способности к самовыживанию и развитию в условиях внутренних и внешних угроз, а также действия непредсказуемых и трудно прогнозируемых факторов» [7]. Таке розуміння безпеки є, на нашу думку, завданням системи безпеки.

Брягин О.В., виходячи з того, що небезпека може виходити від когось або чогось та направлена на когось або щось, дає визначення безпеки як «сохранение свойств объекта при воздействии на него угроз со стороны потенциального противника» [3]. Дане положення не враховує, що безпека це відсутність або мінімальний рівень загроз, також таке визначення характеризує швидше завдання системи безпеки.

Аналіз літературних джерел довів, що більшість авторів розглядають «безпеку» враховуючи окремо певні моменти, що, на нашу думку, є важливими для формулювання даного поняття, а саме:

мінімальну небезпеку [9];

постійну зміну середовища та об'єкта [6, 7];

необхідність забезпечення діяльності (існування) [3, 4, 7].

Але в цих визначеннях знайшли відображення деякі негативні позиції, що, на нашу думку, потребують вдосконалення. Основними з них є:

трактування безпеки як повної відсутності загроз, що в реальному житті не може бути забезпечене [4, 6];

визначення стану об'єкту як *constanta* [4, 9];

формулювання стану об'єкту, при якому його необхідна діяльність спрямована на подолання загроз [4].

Враховуючи зазначені зауваження нами пропонується розглядати безпеку як стан об'єкта, при якому досягається усунення або мінімізація впливу небезпек та загроз до прийняттого рівня й забезпечується здійснення необхідної діяльності (існування) та можливість розвитку.

Таке визначення враховує динамізм зовнішнього середовища, постійно наявний ризик, забезпечує вирішення поставлених перед об'єктом завдань та передбачає можливість його (об'єкта) розвитку.

На сучасному етапі поняття «економічна безпека» також має велику кількість різноманітних визначень. Російський вчений Л.І. Абалкін в статті «Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение» зазначав, що економічна безпека —

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

це сукупність умов та факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність та стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення [1].

Автори «Основ экономической безопасности» вважають, що національна економічна безпека являє собою такий стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально спрямований розвиток країни в цілому, достатній економічний та оборонний потенціал навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів [8].

На думку Груніна О.А. та Груніна С.О. економічною безпекою є такий стан народного господарства, який дозволяє задовольнити всю сукупність реальних, дійсних економічних потреб суспільства, забезпечує його економічну незалежність, стабільний та стійкий розвиток, прогрес, гідне рівноправне положення в світовому господарстві, надійну, тобто яка не дозволяє скочуватись за критичну межу, захищеність від внутрішніх та зовнішніх загроз і впливу непередбачуваних та важкопрогнозованих факторів [4].

Виходячи з наведених визначень, можна зробити висновок, що поняття «економічна безпека» ототожнюється з «економічною безпекою держави» або «національною економічною безпекою» і під цим поняттям розуміють можливість народного господарства динамічно розвиватися, задовольняти реальні потреби суспільства, забезпечувати економічну незалежність держави і протидіяти загрозам та небезпекам.

Для суб'єктів господарювання в сучасних умовах найбільш важливою є економічна безпека підприємства. Найчастіше економічну безпеку зводять до протистояння економічним злочинам, але, на нашу думку, ця економічна категорія більш широка та емна. Розглянемо деякі позиції вчених щодо даного поняття.

І.М. Кузнецов визначає економічну безпеку як такий стан виробничих відносин та організації інформаційно-правових зв'язків, матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, при якому гарантується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивне використання науково-технічних досягнень та соціальний розвиток суб'єктів господарювання [5]. В даному випадку йдеться мова вже про економічну безпеку підприємства. Автор враховує розвиток та ефективність діяльності при визначенні стану економічної безпеки, але вважає, що це стан не суб'єкта господарювання, а виробничих відносин та організації інформаційно-правових зв'язків, матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів.

На думку авторів наукової праці «Стратегии бизнеса» економічною безпекою підприємства (фірми) є «такое состояние данного хозяйствующего субъекта, при котором жизненно важные компоненты структуры и деятельности предприятия характеризуются высокой степенью защищенности от нежелательных изменений» [8]. В даному трактуванні ставиться наголос на захищеності лише життєво важливих компонентів структури та діяльності підприємства.

В своїх друкованих працях Чернявський А.А. зазначає, що безпекою підприємства (підприємництва) є захищеність його від зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів, що дозволяє надійно зберегти та ефективно використати його матеріальний, фінансовий та кадровий потенціал [10]. Автор вирізняє зовнішні та внутрішні загрози діяльності підприємства, а також вважає, що захищеність дозволяє ефективно використовувати потенціал.

Андрошук Г.А. та Крайнев П.П. в монографії «Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны» відмічають: «Экономическая безопасность предприятия (фирмы) — это состояние защищенности жизненно важных интересов предприятия от внутренних и внешних угроз (источников опасности), формируемое администрацией и коллективом предприятия путём реализации системы мер правового, экономического, организационного, инженерно-технического и социально-психологического характера. ... Результатом защиты экономической безо-

пасности предприятия является стабильность (надежность) его функционирования, эффективность финансово-коммерческой деятельности (прибыльности), личная безопасность персонала. К ресурсам обеспечения надежного существования и прогрессивного развития предприятия относятся персонал предприятия, материальные и интеллектуальные (информационные) ресурсы» [2].

На нашу думку, недоліками такого визначення є: по-перше, думка, що лише адміністрація та колектив підприємства формують стан захищеності, оскільки є багато факторів, на які вони не можуть впливати; по-друге, не враховується можливість розвитку об'єкта та середовища. Позитивним моментом є врахування зовнішніх та внутрішніх загроз.

В іншій колективній праці «Основы экономической безопасности» зазначено: «Экономическая безопасность предприятия — это состояние наиболее эффективного использования корпоративных ресурсов для предотвращения угроз и для обеспечения стабильного функционирования предприятия в настоящее время и в будущем» [6]. На наш погляд, не зовсім вірно стверджувати, що для усунення загроз необхідно ефективно використовувати ресурси, оскільки в цьому випадку усунення загроз перетворюється на ціль бізнесу, окрім того ефективне використання ресурсів не гарантує стану безпеки.

Генадій Ляний вважає, що економічна безпека підприємства — це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів та цілей статутної діяльності [11]. В такому трактуванні не враховується можливість розвитку суб'єкта господарювання та динамізму зовнішнього середовища, ризики та не приділяється увага існуванню обов'язкової мінімальної небезпеки.

Найбільш чітко та повне визначення економічної безпеки підприємства, на нашу думку, дають Грунін О.А. та Грунін С.О., вони вважають, що економічна безпека підприємства — це такий стан господарюючого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачуваних обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику [4]. В той же час недоліками такого визначення, на наш погляд, є погляд, що тільки при найбільш ефективному використанні ресурсів можна досягнути стану безпеки, а також врахування лише господарського ризику. Однак автори враховують, що підприємство здійснює свою діяльність в умовах ризику та конкуренції, а також зазначає, що умовою стану безпеки є забезпечення досягнень цілей бізнесу.

Проаналізувавши наведені визначення та врахувавши недоліки та позитивні моменти цих формулювань, ми пропонуємо наступне трактування поняття економічної безпеки підприємства: економічна безпека підприємства — це стан господарюючого суб'єкта, при якому він (господарюючий суб'єкт) досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих (або можливих) небезпек, загроз, непередбачуваних обставин, забезпечує стабільну діяльність, ефективно використання можливостей і розвиток в умовах конкуренції та ризику.

На нашу думку, дане визначення враховує всі позитивні моменти вищевказаних тлумачень науковців щодо поняття «економічна безпека підприємства», а саме: розуміння економічної безпеки підприємства як стану господарюючого суб'єкта; постійну мінімальну небезпеку; розвиток та ефективність діяльності, а не виживання; досягнення цілей бізнесу; умови конкуренції та ризику, що зумовлені динамізмом зовнішнього середовища. Досягнення бажаного стану економічної безпеки суб'єкта господарювання неможливе без створення ефективної системи безпеки підприємства.

Враховуючи реалії сьогодення постає необхідність створення власної системи економічної безпеки на підприємстві для забезпечення його комплексної безпеки.

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Висновки. Отже, в даній науковій праці автором проаналізовано та узагальнено погляди науковців щодо теорії понять безпеки, економічної безпеки та економічної безпеки підприємства. А також на основі розглянутих наукових позицій запропоновано власне визначення даних категорій, що відповідатиме вимогам сьогодення та потребам господарюючого суб'єкта в сучасних жорстких умовах ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение// Вопросы экономики — 1994. — № 12. — С. 4 — 13.
2. Андрощук Г.А., Крайнев П.П., Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны. — Монография. — К.:Издательский Дом «Ин Юре», 2000. — 400 с.
3. Брягин О.В., Безопасность Вашего бизнеса. Советы постороннего. Системный подход, аналитические материалы, практические рекомендации. К.: КНТ, 2006. — 228 с.
4. Грунин О.А., Грунин С.О., Экономическая безопасность организации — СПб.: Питер, 2002. — 160 с.
5. Кузнецов И.Н., Бизнес-безопасность. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. — 416 с.
6. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под. Ред. Е.А. Олейникова. — М.: «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. — 288 с.
7. Сенчагов В.К., Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие (книга четвёртая) / Институт экономики РАН. — М.: ЗАО «Финстатинформ», 2002. — 128 с.
8. Стратегии бизнеса: Справочник / Айвазян С.А., Балкинд О.Я., Боснина Т.Д. и др.; Под ред. Г.Б. Клейнера. — М.: КОНСЭКО, 1998. — 352 с.
9. Тамбовцев В.Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: Структура проблемы // Вестн. моск. ун-та. Сер.6 Экономика. 1995. № 3. С. 3 — 9.
10. Чернявский А. А. Безопасность предпринимательской деятельности. Конспект лекций. — К.: МАУП, 1998. — 124 с.
11. <http://intel2b.wordpress.com/2009/08/15/>

te_ta_na@ukr.net

Надійшла до редколегії 15.04.2011 р.